

Rok 1920

harcerki i harcerze
w obronie
OJCZYZNY

**Chorągiew
Mazowiecka ZHP**
im. Wł. Broniewskiego

Dofinansowano
ze środków
Ministerstwa
Obrony Narodowej

Komenda Polskiej Organizacji Skautowej (związanej z Departamentem Wojskowym Naczelnego Komitetu Narodowego i Legionami Polskimi) oraz jej współpracownicy, Radom 1916.

Zastęp „Kogutów” z I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. H. Dembińskiego w Ciechanowie, 1919

Ruch harcerski powstał na ziemiach polskich około 1910 roku. U jego zarania leżały doświadczenia brytyjskiego skautingu, które u nas zostały wzbogacone o dążenie do odzyskania niepodległej Ojczyzny. Polski skauting powstawał w oparciu o legalnie działające Towarzystwo „Sokół”, półjawne organizacje młodzieżowe oraz konspiracyjne ugrupowania wojskowe młodych Polek i Polaków, dla których oczywiste było, że „harcerstwo to skauting plus niepodległość”.

Jednak harcerska droga do niepodległości była inna w każdym zaborze. Miały na nią wpływ warunki życia Polaków, kształtowane przez trzech zaborców: austriackiego, pruskiego i rosyjskiego.

W Galicji skautki i skauci działali jawnie, a w zaborach pruskim i rosyjskim półlegalnie lub tajnie, narażając się na represje władz. Wszędzie dla młodzieży skautowej było oczywiste, że Polska odzyska niepodległość i że do walki o wolność trzeba się dobrze przygotować. Dlatego skautowy program obejmował doskonalenie charakteru i ćwiczenie dzielności, wychowanie patriotyczne, zajęcia terenowe, sportowe, wojskowe i sanitarne.

HARCERSTWO TO SKAUTING PLUS NIEPODLEGŁOŚĆ

Instruktorzy tajnej drużyny z Radomia na wycieczce za miasto, 1913. Drugi z prawej stoi drużynowy Antoni Ropelewski

Ćwiczenia samarytańskie lwowskich skautów, 1911

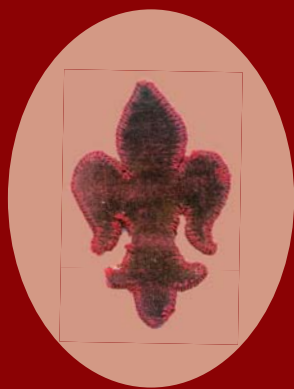
Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

Wywodzący się z ruchu skautowego wybitni oficerowie I Brygady Legionów Leopold Lis-Kula (1896–1919) i Franciszek Pększyc-Grudziński (1891–1915) – obaj u dołu z prawej – w okopach nad Nidą, 1915

Lilijka z munduru skauta-legionisty wykonana z amarantowego aksamitu

POLSKI SKAUTING I WIELKA WOJNA

Wojna między państwami zaborczymi stała się dla Polaków szansą na odzyskanie niepodległości. Niestety, jej konsekwencją było to, że Polacy wcieleni do zaborczych armii znaleźli się po przeciwnych stronach frontu.

Skaucci dążyli do tego, by walczyć w Legionach Polskich pod dowództwem Józefa Piłsudskiego. Wielu z nich z Legionami przeszło

cały szlak i lub z Brygady, wielu internowano po odmowie przysięgi na wierność cesarzowi niemieckiemu. Legioniści stawali się wzorami dla całych roczników młodszych kolegów.

Członkowie drużyn skautowych działali także w Polskiej Organizacji Wojskowej, walczyli w Korpusach Polskich w Rosji oraz w Armii Polskiej we Francji.

Aleksander Szczęściakiewicz (1897–1980) z 11 Lwowskiej Drużyny Skautowej walczył w Legionach, a potem został wcielony do armii austro-węgierskiej i wysłany na front włoski

Skaut i legionista Wincenty Solek (1895–1962) z Kielc za odmowę złożenia przysięgi niemieckiemu cesarzowi został internowany w Szczypiornie. Na zdjęciu z siostrą Marią

Jerzy Szletyński (1894–1915) poszedł do Legionów z grupą łódzkich skautów. Zginął w walkach nad Nidą

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

Żołnierze Batalionu Harcerskiego zorganizowanego w Warszawie w listopadzie 1918 roku. Przez kilka miesięcy pełnili w stolicy służbę garnizonową. Po przeszkoleniu trafili do różnych pułków tworzącego się Wojska Polskiego

W WALCE O GRANICE ODRODZONEJ POLSKI

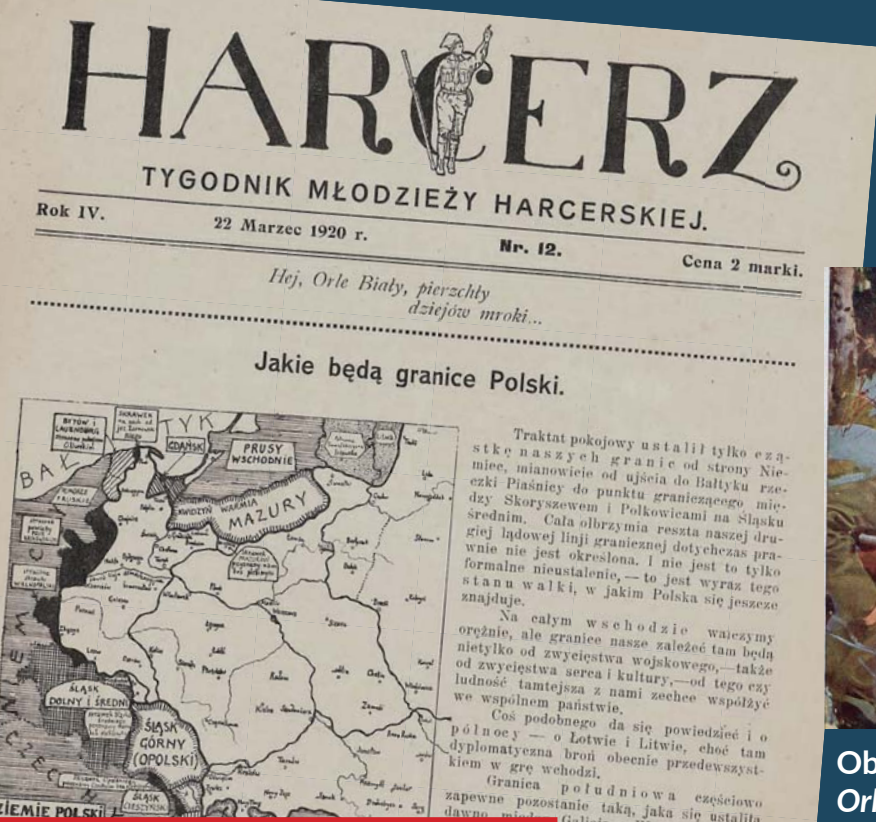
Po wojnie światowej nastąpił trudny okres w dziejach harcerstwa. Jego struktury organizacyjne dopiero się kształtowały. Trwał proces scalania Związku Harcerstwa Polskiego, zakończony podczas I Walnego Zjazdu w Warszawie (31 grudnia 1920–2 stycznia 1921). Mimo to harcerstwo podjęło kolejne wyzwania. Gdy w listopadzie 1918 roku Polska odzyskała niepodległość, harcerze przystąpili do rozbierania pozostałych w kraju niemieckich żołnierzy. Młodzież harcerska (Orleta Lwowskie) odegrała znaczącą rolę w walkach z Ukraińcami o Lwów. Harcerki i harcerze brali udział w trzech powstaniach śląskich oraz powstaniu wielkopolskim.

Za pracę waszą i trud wasz szczerze podziękowanie. Harcerzy widzi dziś Polska wszędzie, gdzie jest robota – i na froncie, i wewnątrz kraju. Widzi szczególnie tam, gdzie robota cięższa, gdzie łatwo głowę położyć.

Józef Piłsudski do harcerzy, 1919

Skauści w powstaniu wielkopolskim – obraz L. Wróblewskiego *Zdobycie Fortu Grolmana przez 1 Kompanię Skautową*

Obraz W. Kossaka *Orleta Lwowskie*

Śląski harcerz w służbie łączności dla powstańców

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

WOJNA POLSKO- -BOLSZEWICKA

5

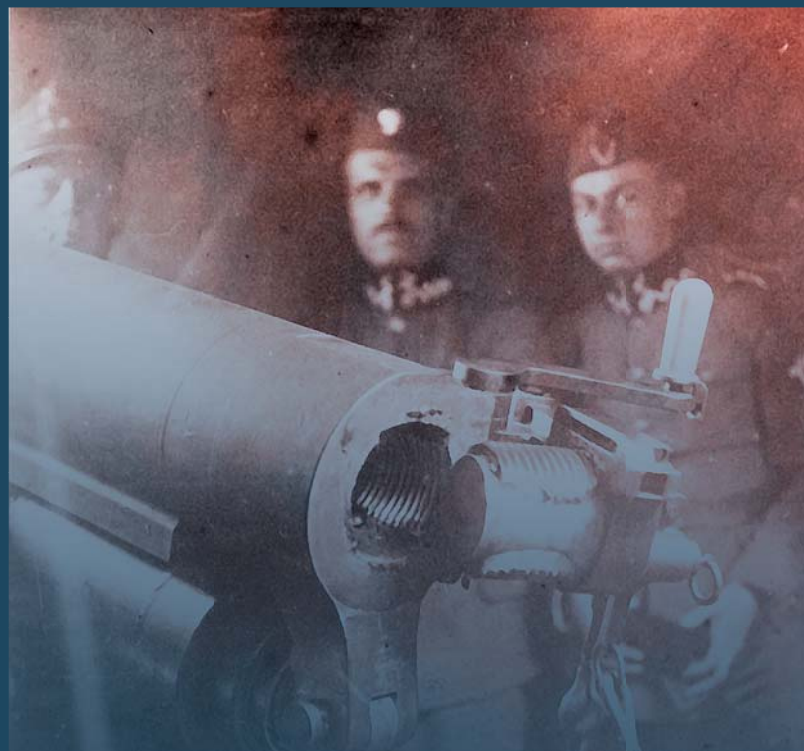
W 1919 roku narastał konflikt pomiędzy odrodzoną Rzeczypospolitą (która broniła swoich Kresów Wschodnich) i Rosją bolszewicką, dążącą do przeniesienia rządów rewolucyjnych na Zachód. Do pierwszych starć doszło już na przełomie 1918 i 1919 roku. Sukcesem strony polskiej było odzyskanie Wilna i Mińska. W maju 1920 roku siły polskie, wspierane przez oddziały ukraińskie, wkroczyły do Kijowa. Jednak bolszewicka kontrofensywa okazała się skuteczna. Zagroziła niepodległości Rzeczypospolitej i postawiła przed groźbą komunizmu inne kraje Europy.

W lipcu 1920 roku wojna polsko-bolszewicka weszła w decydującą fazę. Wojska sowieckie pod dowództwem Michała Tuchaczewskiego rozpoczęły marsz w kierunku Warszawy. Ich celem było zdobycie stolicy, a następnie całej Polski i wprowadzenie na naszych ziemiach komunizmu. Wtedy nastąpiła pełna konsolidacja polskiego społeczeństwa oraz zaangażowanie wszelkich możliwych sił i środków na froncie i jego zapleczu.

Polskie stanowiska karabinów maszynowych pod Warszawą, sierpień 1920

Polskie zwycięstwo w Bitwie Warszawskiej (13–25 sierpnia 1920) skutecznie odwróciło losy wojny. W październiku 1920 roku przedstawiciele władz Rzeczypospolitej i rządu Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej zawarły w Rydze zawieszenie broni, a 18 marca 1921 roku, również w Rydze, podpisany został traktat pokojowy, który wytyczył granicę polsko-sowiecką i regulował stosunki pomiędzy tymi państwami do chwili agresji ZSRS na Polskę w dniu 17 września 1939 roku.

Harcerska załoga pociągu pancernego „Bartosz Głowacki”: Tadeusz Strumiłło (w środku) i Stanisław Pigoń (z prawej), sierpień 1920

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

W obliczu bolszewickiego najazdu naród polski zmobilizował swoje siły. W dniu 1 lipca 1920 roku powołano Radę Obrony Państwa, na której czele stanął Naczelnik Państwa Józef Piłsudski. Rada podjęła decyzję o utworzeniu Armii Ochotniczej, do której przyjmowano mężczyzn w wieku od 17 do 42 lat. Jej dowództwo powierzono popularnemu i cieszącemu się dużą sympatią polskiego społeczeństwa **generałowi Józefowi Hallerowi**, byłemu dowódcy Błękitnej Armii.

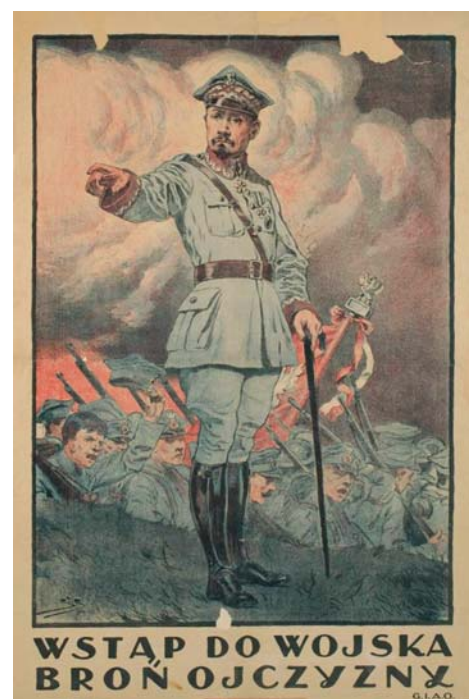
Na apel Rady Obrony Państwa najszybciej odpowiedział Związek Harcerstwa Polskiego.

Gdy generał Józef Haller, zamianowany przez Radę Obrony Państwa organizatorem Armii Ochotniczej, przybył do Warszawy, zastał w swym mieszkaniu licznych oficerów, a wśród nich instruktora harcerskiego. Był nim Olgierd Grzymałowski, który już od rana oczekiwał na generała z wnioskiem Naczelnictwa zgłaszającym Harcerstwo do obrony Państwa.

– Widzicie, panowie – rzekł generał do oficerów – **oto Harcerstwo pierwsze zgłasza się na apel.**

W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*

Plakat autorstwa S. Sawiczewskiego przedstawiający gen. J. Hallera, dowódcę Armii Ochotniczej, 1920

ARMIA OCHOTNICZA

Plakat werbunkowy do Armii Ochotniczej, sygnowany J. P., 1920

Żołnierzy ochotników wyróżniała biało-czerwona rozeta

Punkt werbunkowy do Armii Ochotniczej, Warszawa 1920

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

MOBILIZACJA HARCERSTWA

7

Generał Józef Haller, generalny inspektor Armii Ochotniczej, objął funkcję przewodniczącego Związku Harcerstwa Polskiego

W dniu 5 lipca 1920 roku Naczelnictwo ZHP wydało rozkaz „Ojczyzna w niebezpieczeństwie”, w którym polecono przygotować się do mobilizacji i zintensyfikować ćwiczenia wojskowe na obozach. 13 lipca wobec zbliżania się linii frontu do Warszawy został rozesłany przez gońców rozkaz o mobilizacji harcerskich oddziałów ochotniczych, wyznaczonej na 17 lipca.

Naczelnictwo zgłosiło do służby całą 30-tysięczną organizację. Starsi harcerze otrzymali przydział do Armii Ochotniczej, młodszy pełnił służbę pomocniczą jako wartownicy i kurierzy. Zadaniem harcerki była służba sanitarna w szpitalach i frontowych czołówkach, prowadzenie kantyn i bibliotek dla żołnierzy. Dziewczęta obejmowały też obowiązki „chrzestnych matek”, które z dala opiekowały się żołnierzami walczącymi na froncie.

Po kilku latach, w których inne obowiązki nie pozwalały mi stale współdziałać z harcerstwem, odnawiam dziś i mocno pragnę utrwalić dawne więzy współpracy. Przyjąwszy wybór na przewodniczącego Związku Harcerstwa Polskiego, objąłem obowiązki w dniu 3 lipca 1920 roku. Chwila, w której staję na czele organizacji harcerskiej, to chwila ciężkiej próby narodu, próby i naszego Związku. **Ojczyzna w potrzebie!**

Rozkaz przewodniczącego ZHP gen. J. Hallera z 7 lipca 1920

Ojczyzna w niebezpieczeństwie!

Odprawa kurierów z rozkazem mobilizacyjnym Naczelnictwa ZHP, lipiec 1920. Przy biurku siedzi Władysław Nekrasz

Władysław Nekrasz (1893–1940) pełnił funkcję inspektora Harcerstwa przy Dowództwie Frontu Północnego. Wcześniej walczył w obronie Lwowa

Melduję, że wysłany jako goniec z rozkazami Naczelnictwa do Suwałk, dotarłem tylko do Grodna, gdyż dalsza komunikacja została na czas nieokreślony przerwana. Powierzone mi rozkazy wręczyłem osobie zupełnie zaufanej, która udawała się do Suwałk w celu zorganizowania tam samoobrony.

harcerz Stanisław Kulwieć, kurier Naczelnictwa ZHP

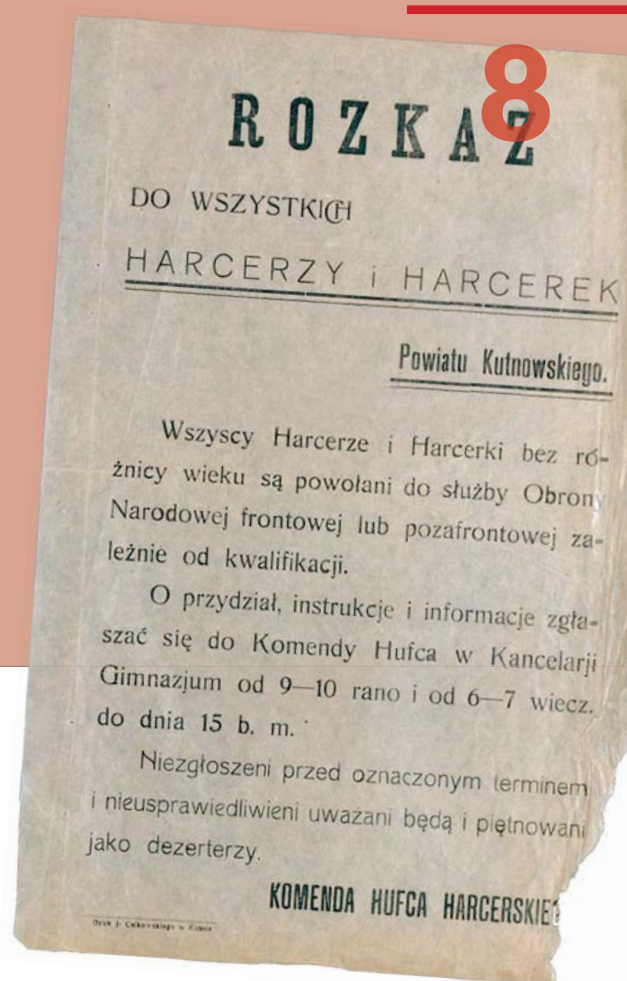
HARCERSKIE CHORĄGWIE MELDUJĄ SIĘ NA ROZKAZ

Zmobilizowanych harcerzy podzielono na grupy wiekowe. Chłopcy, którzy ukończyli 17 lat, byli traktowani jako zdolni do służby z bronią, a tych w wieku 14–17 lat skierowano do służby wartowniczej i kurierskiej. Najmłodszy mieli stanowić rezerwę gońców. Łącznie w Wojsku Polskim w 1920 roku znalazło się 9 tysięcy harcerzy (razem z tymi, którzy już wcześniej służyli w regularnych oddziałach). Ponadto 15 tysięcy harcerzy podjęło służbę pomocniczą.

Mobilizację harcerzy przeznaczonych do szkolenia wojskowego zarządzono na dzień 17 lipca 1920 roku. Tego dnia oddziały miały stawić się w Warszawie, aby ich przeglądu mógł dokonać generał Józef Haller – przewodniczący Związku Harcerstwa Polskiego.

Mobilizacja i wyjazd ochotników do Warszawy odbywały się drużynami, które ruszały ze swoimi drużynowymi, kapelanami i komendantami okręgów. Drużyny przerywały obozy i prosto z nich udawały się do punktów werbunkowych, a potem do Warszawy, aby po krótkim szkoleniu trafić w oddziałach wojskowych na front polsko-bolszewicki.

Z 11 Opczyńskiej Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki przybyło na punkt zborny w Radomiu 40 druhów z drużynowym Ignacym Pietrzakiem

Rozkaz Głównej Kwatery Drużyn Męskich określił ekwipunek, jaki powinni zabrać ze sobą harcerze. W jego skład wchodziły: mundur harcerski lub wojskowy, obuwie polowe, płaszcz wojskowy, koc, czapka lub kapelusz skautowy, furażerka (czapka polowa), trzy zmiany bielizny, cztery pary skarpetek, dwa ręczniki, cztery chustki do nosa, menażka, manierka, kubek, łyżka, nóż, widelec, przybory do szycia i czyszczenia, plecak, chlebak, broń, toporek, trąbka sygnalizacyjna, apteczka polowa i racja żywnościowa na dwa dni.

Plakat werbunkowy autorstwa Z. Kamińskiego, 1920

HARCERSKIE CHORAĞWIE MELDUJĄ SIĘ NA ROZKAZ

9

Odjeżdżając do wojska, żegnani byliśmy owacyjnie przez harcerki, pozostałych harcerzy i publiczność. (...) Z Łodzi wyjechaliśmy dnia następnego wieczorem do Warszawy. Od druhen łódzkich otrzymaliśmy na drogę białego chleba i różnorodnego mięsiwa (dziś jeszcze mi ślinka idzie, gdy o tym wspominam).

*Kronika z Pabianickiej Drużyny
Harcerzy z lat 1918-1923*

Lipiec i Ostrowiecka Drużyna Harcerzy im. M. Langiewicza spędzała na wycieczce w Tatrach, gdy nadeszło wezwanie do broni. (...) Gdy na wycieczce odczytali odezwę Naczelnika Państwa o niebezpieczeństwie grożącym krajowi, drużynowy Derlikowski rzekł: **Już wracamy, bo tam na nas pewnie czekają.** 12 lipca wrócili do Ostrowca, a w trzy dni później cała drużyna ruszyła na punkt zborny do Radomia, aby stamtąd razem z innymi drużynami odjechać do Warszawy.

W. Nekrasz, Harcerze w bojach 1914-1921

Obóz 20 Warszawskiej Drużyny Harcerzy w Pucku przekształcił się w Harcerską Kompanię Pomorską, którą dowodził Stefan Szletyński

1 Ostrowiecka Drużyna Harcerzy ruszyła w pełnym ekwipunku. Wkrótce na froncie zginęli drużynowy Zygmunt Derlikowski i przyboczny Rusław Szydłowski

Gena 5 marek.

HAR^{ER}ERZ

TYGODNIK MŁODZIEŻY HARCERSKIEJ.

Rok IV.

Lipiec—Sierpień 1920 r.

№ 22.

Harcerz służy Ojczyźnie...

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

HARCERSKIE PUŁKI, BATALiony I KOMPANIE

10

Chociaż nocka chłodna,
Lecz nas Koc rozgrzewa,
Wiedzie nas do Grodna,
A brać sobie śpiewa.

Idzie dwieście pierwszy,
Idzie dwieście piąty,
Za nim dwieście drugi
Też wyciera kąty...

A tym, co zostali,
Krzyknem z gęstą miną:
Byliśmy pod Kocem,
A wy pod pierzyną!

Choć pod Paprociami
Konnica jechała,
To się nasza wiara
Dzielnie opierała.

I chociaż bolszewik
Już nad Wisłą stoi,
Niechaj ochotników
Jak diabła się boi.

Anonimowy tekst piosenki śpiewanej
w 201 ochotniczym pułku piechoty

Stanisław Zawadzki (1901–1940), harcerz z Łodzi,
żołnierz 8 kompanii (tzw. łódzkiej) II batalionu
201 ochotniczego pułku piechoty

W środku ppłk Adam Koc – dowódca
kolejno 201 ochotniczego pułku piechoty
i Dywizji Ochotniczej

Jednolite harcerskie bataliony lub pułki dawałyby najlepszą rękojmię utworzenia wzorcowych oddziałów wojska, ale byłoby to stawianiem na jedną kartę kwiatu młodości. Przyjęto wobec tego koncepcję, iż harcerze początkowo zgromadzeni w jednym pułku, będą następnie rozmieszczani w kompaniach w ten sposób, aby procentowo stanowili nieco ponad 50%. (...)

O ile harcerze w pewnym oddziale (kompanii, batalionie, pułku) stanowią więcej niż 50% stanu, otrzymuje dany oddział oprócz zasadniczej numeracji jeszcze nazwę „harcerski”.

Na dowódców powyższych ochotników należy, o ile możliwości, wyznaczać oficerów członków związków harcerskich lub takich, którzy ruchowi harcerskiemu sprzyjają albo co najmniej znają zasady i ideologię ruchu harcerskiego.

W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*

Harcerze w wojsku.

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

HARCERSKIE PUŁKI, BATALiony I KOMPANIE

11

Harcerze z Czortkowa w 240 ochotniczym pułku piechoty. Wielu żołnierzy tego pułku poległo 17 sierpnia 1920 roku pod Zadwórzem k. Lwowa w bitwie nazwanej „polskimi Termopilami”

201 ochotniczy pułk piechoty

Ten pułk pierwszy spośród oddziałów ochotniczych wyruszył na front (27 lipca 1920 roku, zaledwie po kilku dniach ćwiczeń). Było w nim najwięcej harcerzy (w chwili sformowania pułku ponad 80% stanu).

202 ochotniczy pułk piechoty

Znalazło się w nim kilkuset harcerzy. Po walkach pozostało zaledwie 45 z nich. W pułku działała kantyna prowadzona przez drużny z Wojennego Pogotowia Harcerek.

205 ochotniczy pułk piechoty im. J. Kilińskiego

Wstąpiła do niego głównie młodzież rzemieślnicza (pułkiem opiekował się warszawski cech szewców), a wśród niej było ponad 300 harcerzy. Znaczna ich część pochodziła z Podlasia i Polesia.

236 ochotniczy pułk piechoty

Wcielono do niego głównie młodzież akademicką i harcerzy z Warszawy, których nazywano „skauciakami”. Żołnierze tego pułku zapisali szczególnie chlubną kartę w Bitwie Warszawskiej pod Ossowem. To właśnie brawurowe natarcie I batalionu „skauciaków” dało początek legendzie „cudu nad Wisłą”.

Korespondencja wojenna harcerza Lecha Dymceckiego z 201 ochotniczego pułku piechoty

Koledzy w wojsku żartobliwie nazywali nas „skauciakami” i nazwa ta tak się utarła, że weszła w powszechne użycie. Zdobyć sympatii u kolegów wynikało z naszej gotowości spełniania wobec nich dobrych uczynków, do czego nas często pobudzała ich niezaradność. Koledze analfabecie trzeba było pomóc napisać list do rodziny, niezgrabnemu pomóc w zacerowaniu ubrania, innemu dać radę przyjacielską. Tu mógł harcerz szeroko zastosować prawa harcerskie: niesienia pomocy bliźnim i użyteczności publicznej.

W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*
[relacja J. W. Łady]

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

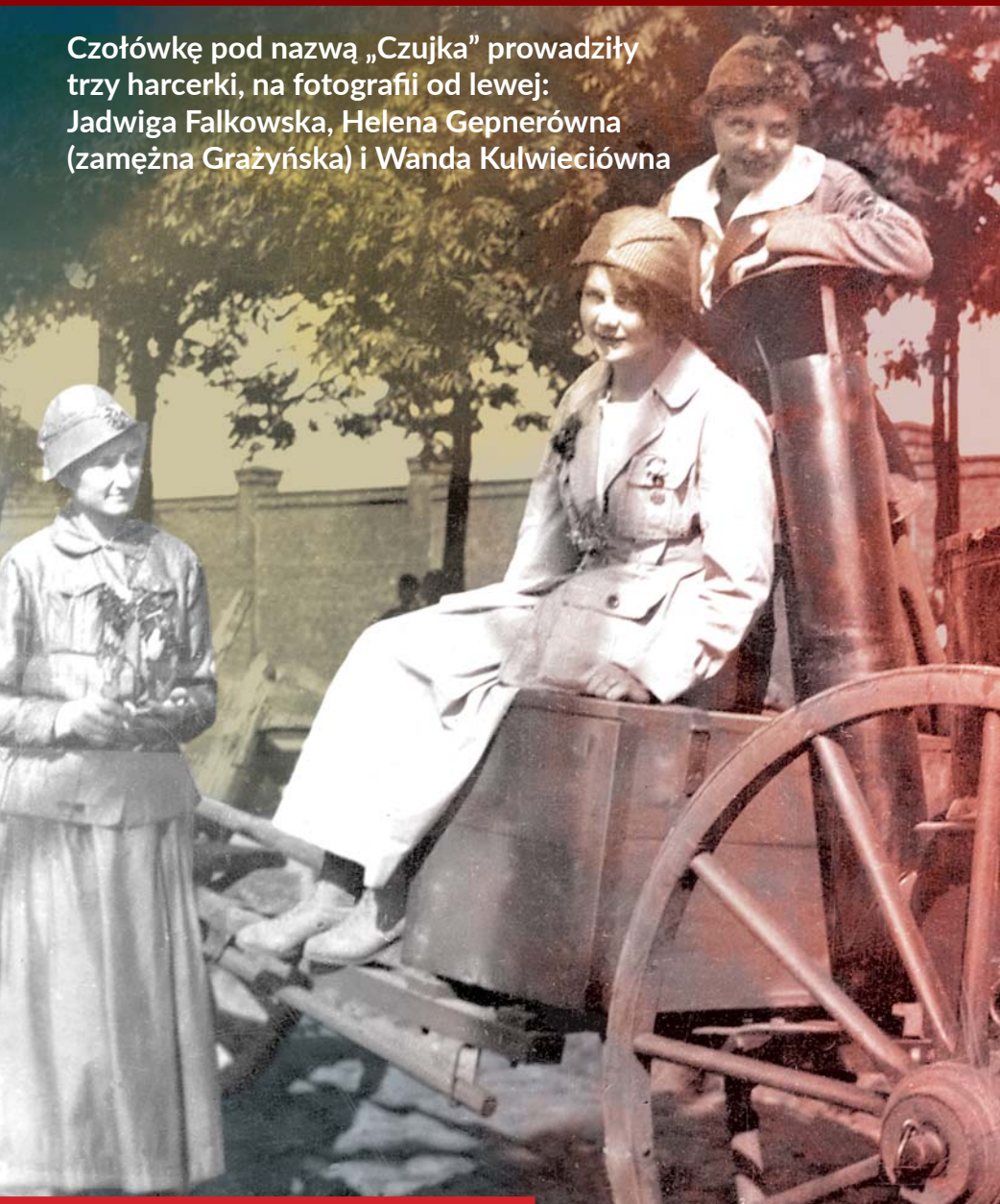
WOJENNE POGOTOWIE HARCEREK

Naczelnictwo ZHP powołało Wojenne Pogotowie Harcerek w celu rejestracji dziewcząt i kobiet do służby samarytańskiej i pomocniczej w wojsku. Dorosłe harcerki nie tylko działały na zapleczu, ale także służyły w oddziałach frontowych (np. przy II batalionie 201 pułku piechoty działała ruchoma kantyna prowadzona przez drużny z Pogotowia Wojennego). Harcerki organizowały pocztę polową, wysyłały paczki na front, pracowały w szpitalach i prowadziły pracę kulturalno-oświatową. Zorganizowały też dwie czołówki frontowe: „Czujkę” (gospodarczą) i „Czuwaj” (sanitarną).

Gostynin działa. Od 16 do 20 sierpnia 20 harcerek pracowało przy żniwach. Zarobione pieniądze przeznaczono na bieliznę dla żołnierza. Wysłano pocztą kwotę w sumie 3285 marek, przeznaczoną dla 7 batalionu 201 pułku na potrzeby harcerzy z drużyn gostyńskich.

Harcercz 1920, nr 23 z września

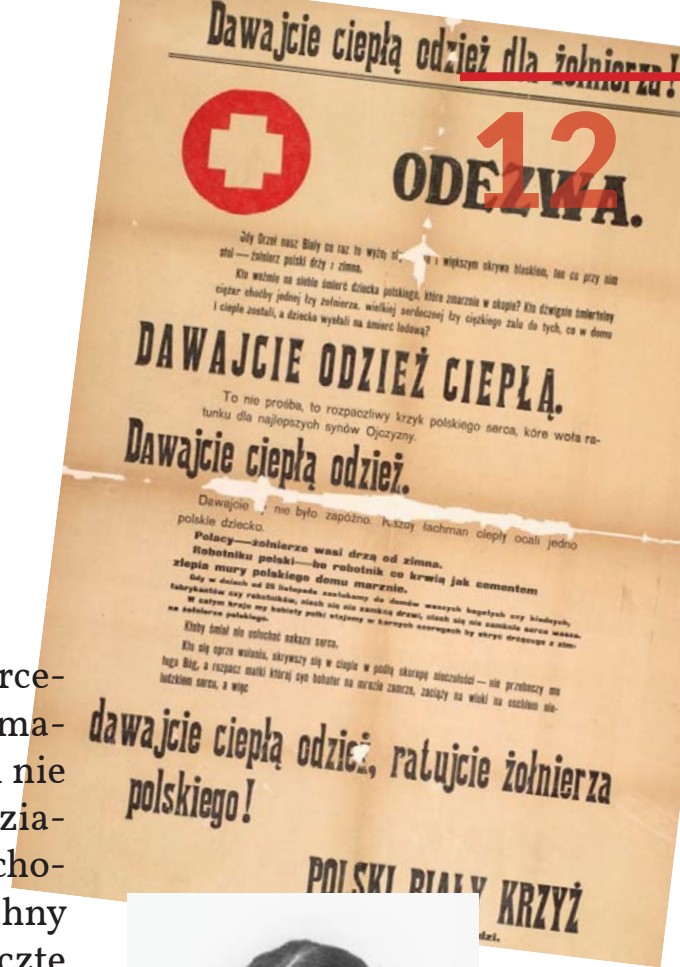
Czołówkę pod nazwą „Czujka” prowadziły trzy harcerki, na fotografii od lewej: Jadwiga Falkowska, Helena Gepnerówna (zameżna Grażyńska) i Wanda Kulwieciówna

Jadwiga Wocalewska, zameżna Szletyńska (1895–1944), komendantka Wojennego Pogotowia Harcerek od lipca 1920 roku, wcześniej komendantka Okręgu VIB (Łódzkiego) ZHP

W Przasnyszu pod kierunkiem drużny Henryki Braunówny harcerki zorganizowały gospodę, w której wydawały śniadania, obiady i kolacje, zdobywając produkty od okolicznych mieszkańców. Gospoda powstała przed zajęciem miasta przez bolszewików, a po ich przyjeździe pracowały dalej przebrane za wiejskie dziewczyny: ukrywały i karmiły jeńców, opatrywały rannych, następnie przewoziły ich do Ciechanowa.

W. Nekrasz, *Harcercze w bojach 1914–1921*

dawajcie ciepłą odzież, ratujcie żołnierza polskiego!

POLSKI BIAŁY KRZYŻ

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

WOJENNE POGOTOWIE HARCEREK

Bohaterskie sanitariuszki

Teresa Grodzińska była sanitariuszką w 4 Pułku Piechoty Legionów. Kiedy w końcu sierpnia 1920 roku jej pułk toczył ciężkie boje o Hrubieszów, ofiarnie przenosiła rannych żołnierzy przez most ostrzeliwany przez nieprzyjacielskie karabiny maszynowe. Pochwycona przez Kozaków, została zamordowana w okrutny sposób. Pośmiernie uhonorowano ją Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari.

Teresa Grodzińska
(1899–1920), drużynowa
w Radomiu, studentka

Maria Zdziarska zorganizowała czołówkę sanitarną „Czuwaj”, która udzielała pomocy medycznej rannym i przewoziła ich pomiędzy linią walk a szpitalami polowymi. Jako studentka medycyny pełniła w niej funkcję podlekarza. Za bohaterstwo i ofiarność otrzymała Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari, Krzyż Niepodległości i Krzyż Walecznych.

Maria Zdziarska,
żona Zaleska
(1898–1987),
członkini kierownictwa
skautingu w Warszawie,
uczestniczka walk
o Lwów i wojny
polsko-bolszewickiej

Nowomińsk. W Nowomińsku [Mińsku Mazowieckim] mimo inwazji i z nią związanych okropności pracują harcerki wytrwale pod przewodnictwem drużny Władysławy Antosiewiczówny. Przechowują i otaczają opieką rannych naszych żołnierzy, przychodzą z pomocą, w miarę możliwości, naszym jeńcom, nie bacząc na konsekwencje, jakie mogły z tego wyniknąć.

W Płocku kierowniczką jest drużna Eugenia Grodzka-Pniewska. Trzy drużyny pracowały jako Pogotowie Wojenne: pomagały przy kopaniu okopów, pracowały w biurach wojskowych. Podczas walk ulicznych pracy swojej nie zawieszają, przeciwnie – wyteżyły wszelkie siły duchowe i fizyczne do walki w tak groźnej chwili. Rozgrzane karabiny żołnierskie smarują tłuszczem i podają obrońcom barykad. Zorganizowały gospodę, donosiły żywność na pozycje, nie lękając się gradu kul, jakimi zasypywali bolszewicy nasze oddziały.

W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*

W czasie wojny polsko-bolszewickiej do Łodzi przywózono pociągami tysiące rannych. Z dworców kolejowych Czerwony Krzyż przewoził ich do miejskich szpitali, coraz bardziej przepełnionych.

Skautki zdobywały umiejętności samarytańskie podczas systematycznych ćwiczeń prowadzonych na zbiórkach

HARCERSKI SZPITAL W ŁODZI

Od 26 lipca 1920 do 15 stycznia 1921 roku harcerki prowadziły w Łodzi szpitalik dla rannych żołnierzy. Pierwszych pacjentów przywiozła do niego ze szpitala frontowego łódzka skautka, a zarazem sanitariuszka Harcerskiego Batalionu Wileńskiego Elżbieta Majeranowska. Harcerki urządziły swój szpitalik w izbie 8 Łódzkiej Drużyny Harcerek przy ulicy Długiej 29. Izba drużyny była niewielka i bez odpowiedniego zaplecza, więc wkrótce kierowniczki szpitala wystarały się o lepszy lokal.

Zofia Wocalewska (1894–1934), kierowniczka harcerskiego szpitala w Łodzi, później (1923) naczelniczka harcerek

W nowym miejscu harcerki otoczyły opieką ponad stu rannych i chorych żołnierzy, przywożonych z frontu walk z bolszewikami. Harcerski szpital zyskał sobie najlepszą sławę – jako ten, „w którym nikt nie umarł”.

Mamy izbę chorych i dwie izby dla odpoczynkowych. Prowiantujemy ich na razie własnymi siłami. Wystarałyśmy się w Czerwonym Krzyżu i firmie Spiess i Syn o opatrunki. Do batalionu wysłałyśmy: 166 łokci gazy, 10 rolek waty, 5 wałków ligniny, 180 bandaży, pół kilograma jodiny, ćwierć kilograma kropli inoziemcowa oraz 40 kilogramów słoniny. Z raportu kierowniczki szpitala Zofii Wocalewskiej

HARCERSKIE ODDZIAŁY POMOCNICZE

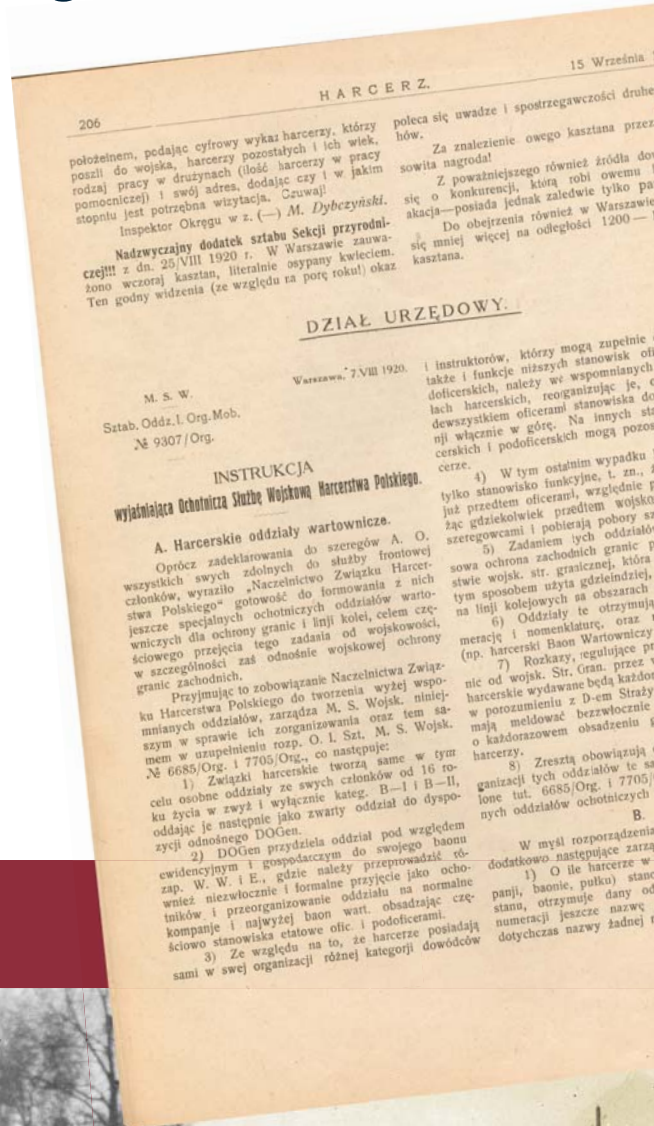
Harcerski Obóz Wartowniczy w Pruszkowie pod Warszawą. W obozie przebywało kilkuset harcerzy, którzy strzegli linii kolejowych i mostów, a także pilnowali porządku w mieście i okolicy

Służba wartownicza i straż graniczna

Nie wszyscy harcerze, którzy zgłosili się do punktów mobilizacyjnych Armii Ochotniczej, zostali wcieleni do jednostek frontowych. Młodszy i słabszy fizycznie pozostali w kompaniach marszowych, wartowniczych i straży granicznej. W tych formacjach przygotowywali się do przyszłej ewentualnej służby frontowej i wykonywali rozmaite zadania na rzecz armii, np. strzegli ważnych strategicznych miejsc, pilnowali jeńców bolszewickich, pomagali w wojskowych kancelariach, kuchniach i szpitalach.

Harcerki i harcerze zasilili także oddziały wywiadowcze, szczególnie na kresach wschodnich. Dużą grupę wywiadowców (liczącą ponad 200 osób) utworzył instruktor harcerski Henryk Glass przy Biurze Wywiadowczym II Oddziału Sztabu Głównego Wojska Polskiego.

Jeden z najliczniejszych oddziałów pomocniczych – Harcerski Batalion Wartowniczy z Lublina

Patrol kolejowy Harcerskiego Obozu Wartowniczego w Pruszkowie (z psem Asem)

Harcerze-ochotnicy z okolic Lwowa po ucieczce z sowieckiej niewoli

Poszliśmy w bój, gdy Polska zwała,
Pobudkę grał nam Złoty Róg.
I pierzchła Moskwy wnet nawała,
Do zwycięstw nas prowadził Bóg!

Krew swą my, harcerze,
Daliśmy w ofierze,
Świata rzuciliśmy w twarz:
Nad Wisłą my trzymamy straż!

Praojców śladem szliśmy w tropy,
Nie dali ziemi, skąd nasz ród!
Nie żadna „pomoc Europy”,
Lecz my sprawili Wisły Cud!

A w nas harcerskie serce bije,
Więc pójdziem naprzód, nigdy wstecz,
Zgodnie z okrzykiem: Niechaj żyje!,
Bo Polska to jest wielka rzecz!

Stefan Łoś

Rysunek
A. Uziembły
Harcerz-ochotnik

Przepęłniały mnie sprzeczne uczucia. Wyraźnie odczuwałem dumę, że oto jestem obrońcą Warszawy, że moi rodzice, moja młodsza siostra, że całe miasto i mający w nim siedzibę polski rząd chronione są przed rosyjskim najazdem także i przeze mnie, przez mój karabin i ostrze mojego bagnetu i przez moją narażoną na kulę pierś. [...] Świadomość ta miała w sobie coś podniosłego [...], że aż szczykały zęby, nie ze strachu, lecz z wrażenia.

J. Giertych, *Wspomnienia ochotnika*

Sekretarz generalny Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego druha Jan Grabowski, plutonowy 201 ochotniczego pułku piechoty, w bitwie pod Grabowem koło Przasnysza został ranny w obie nogi z karabinu maszynowego. Ma strzaskaną kość goleniową, lecz lekarze twierdzą, że noga zagoi się pomyślnie.

W Przasnyszu, kiedy miasto zostało chwilowo zajęte przez bolszewików, ranni żołnierze polscy byli poddani straszliwym torturom. Druha sekretarza Naczelnictwa chcieli rozsiekac szablami za to tylko, że miał okulary na nosie, które według zdania bolszewików były zewnętrzną oznaką oficera. Kiedy jednak przekonali się, że oficerem nie jest, zabrali mu te okulary oraz pieniądze, buty i cały ekwipunek. Druha Grabowski jest obecnie w Warszawie w szpitalu.

„Harcerz” 1920 nr 22

Ranny sekretarz Naczelnictwa ZHP Jan Grabowski w wojskowym Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie

LOSY HARCERZY OCHOTNIKÓW

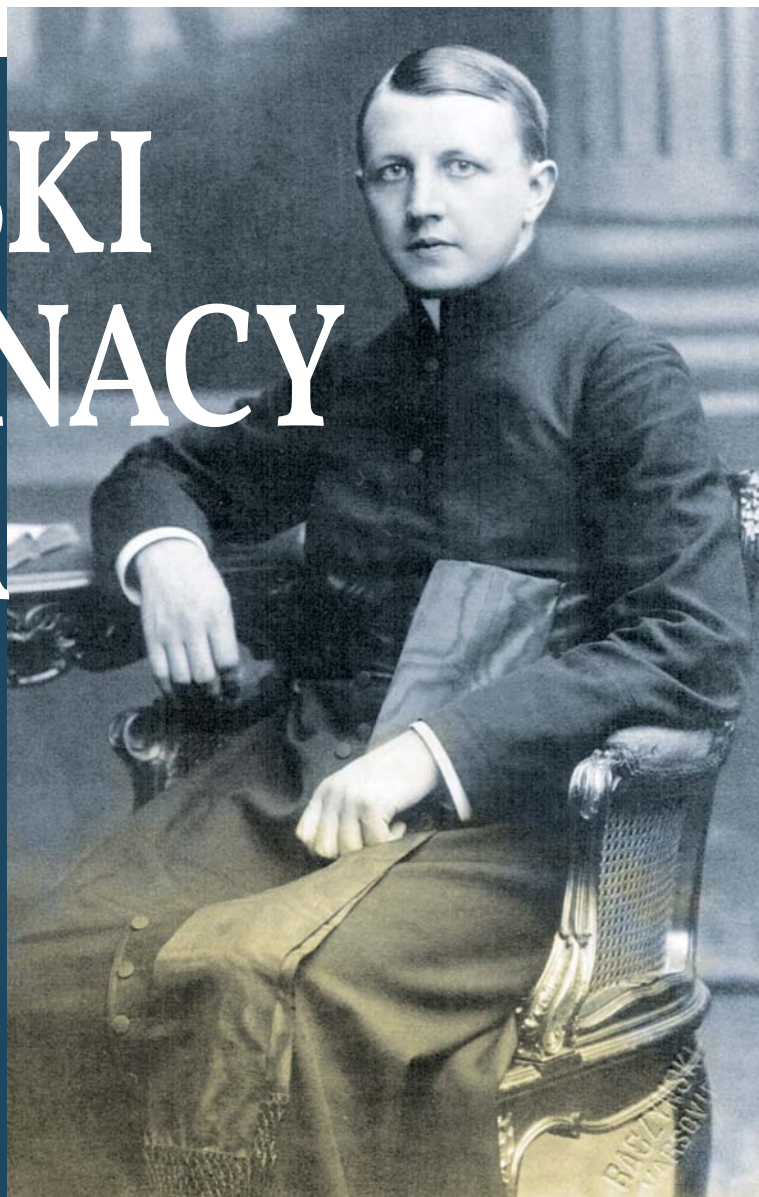

Obraz Leonarda Winterowskiego *Bitwa Warszawska. Ksiądz Ignacy Skorupka*

Symbolem Bitwy Warszawskiej jest ksiądz Ignacy Skorupka. Zginął 14 sierpnia 1920 roku podczas bitwy pod Ossowem, ofiarnie niosąc posługę duszpasterską walczącym żołnierzom z 236 ochotniczego pułku piechoty. Istnieją różne wersje opowieści o śmierci księdza Skorupki. Według jednej z nich kapłan towarzyszył walczącym i zginął od zabłąkanej kuli, która trafiła go w głowę, kiedy udzielał ostatniego namaszczenia rannemu żołnierzowi. Według innej ksiądz padł w boju, idąc razem z żołnierzami w stule i z krzyżem w rękę.

BOHATERSKI KSIĄDZ IGNACY SKORUPKA

Ksiądz Ignacy Skorupka (1893–1920) opiekował się polskimi uchodźcami i prowadził tajną drużynę harcerską w parafii Klińce w guberni czernichowskiej w Rosji. Po powrocie do Polski od września 1918 roku pracował jako wikariusz w parafii Przemienienia Pańskiego w Łodzi. Założył Towarzystwo „Oświata”, zajmujące się rozwojem polskiego szkolnictwa. Był też hufcowym łódzkich harcerzy. We wrześniu 1919 roku władze kościelne przeniósły go do Warszawy. W sierpniu 1920 roku na własną prośbę został kapłanem w 236 ochotniczym pułku piechoty

**Chorągiew
Mazowiecka ZHP**
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

Najmłodszy kawaler Krzyża Walecznych

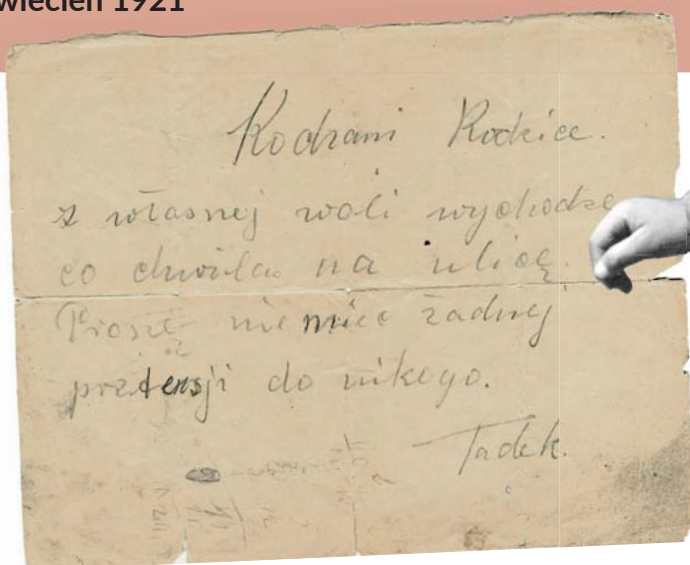
Krzyż Walecznych
T. Jeziorowskiego

Marszałek Józef Piłsudski odznacza obrońców Płocka,
kwiecień 1921

Odnaka
Obywatelskiego
Komitetu
Obrony Państwa

List Tadzia do rodziców napisany
w dniu obrony Płocka, 18 sierpnia 1920

Tadeusz Jeziorowski, uczeń Gimnazjum im. S. Małachowskiego w Płocku, harcerz. Jako porucznik pilot Wojska Polskiego zginął we wrześniu 1939 roku w walce powietrznej nad lotniskiem Widzew-Ksawerów koło Łodzi. Pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari

Dramatyczne walki o Płock rozpoczęły się 18 sierpnia 1920 roku około godziny czternastej. Bolszewicy opanowali północno-zachodnią część miasta. Broniących Płocka żołnierzy wspierali mieszkańcy. Kobiety i dziewczęta (wśród nich harcerki) organizowały punkty sanitarne i opatrywały rannych.

Łączność pomiędzy stanowiskami obrońców zapewniali harcerze. Jednym z nich był jedenastoletni **Tadeusz Jeziorowski**, który pod ostrzałem wroga wybiegł na barykadę, aby zabrać porzucony karabin maszynowy. Za ten czyn został uhonorowany Krzyżem Walecznych – do tej pory jest najmłodszą osobą, która otrzymała to wojenne odznaczenie. Krzyż Walecznych otrzymał również starszy o trzy lata **Józek Kaczmarski**, który niemal cudem uniknął śmierci w bolszewickiej niewoli. Niestety, wśród poległych był inny młodziutki obrońca Płocka – **Antolek Gradowski**.

Na płockich barykadach walczyło ponad 400 mieszkańców. Polacy odsuwali bolszewików coraz dalej, aż następnego dnia, po ponad 21 godzinach walki, Płock został uwolniony od nieprzyjaciela.

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

Harcerze w szeregach 5 Pułku Piechoty Legionów w okresie walk o Wilno, wiosna 1919

HARCERZE W DRODZE DO WILNA

W wyprawie Józefa Piłsudskiego, zakończonej odbiciem Wilna z rąk sowieckich w kwietniu 1919 roku, uczestniczyli licznie harcerze. Rok później jeszcze mocniej zaznaczyli swój udział w walkach o Wilno, zajęte przez Litwinów. Do boju poprowadził ich generał Lucjan Żeligowski. Do wojsk „zbuntowanych”, które stanęły przy generale, należał 201 ochotniczy pułk piechoty (który miał w swoim składzie m.in. dawną harcerską kompanię wileńską). Po wyczerpujących walkach z wojskami litewskimi harcerze 201 pułku piechoty zyskali szczególne uznanie dowództwa. Jego wyrazem było sformowanie z nich nowego pułku, który zyskał oficjalne miano 6 Harcerskiego Pułku Piechoty Wojsk Litwy Środkowej.

Maria Bobrowiczówna-Grzesiakowa (sanitariuszka w kompanii harcerskiej i 201 ochotniczym pułku piechoty) oraz Józef Grzesiak „Czarny”, który dołączył do wileńskich ochotników w lipcu 1920 roku. Fotografia wykonana w dniu ich ślubu w czerwcu 1921 roku

Postój wileńskiej kompanii harcerskiej w czasie marszu na Wilno, październik 1920

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

POLSCY SKAUCI BRONIĄ CYWILIZACJI

20

Pierwsza wojna światowa na krótko wstrzymała rozwój skautingu, zapoczątkowany w Wielkiej Brytanii w 1907 roku. Po wojnie twórca ruchu skautowego generał Robert Baden-Powell położył szczególny nacisk na budowanie międzynarodowej wspólnoty młodych ludzi, którzy potrafią pokojowo współpracować dla dobra wszystkich swoich krajów. Tej współpracy miały służyć tzw. jamboree – międzynarodowe spotkania skautów.

Do udziału Polaków w odbywającym się w sierpniu 1920 roku I Jamboree w Londynie nie doszło z powodu wojny z bolszewikami. Naczelnictwo ZHP planowało udział 50-osobowej ekipy pod komendą Tadeusza Strumiły. Odwołano jednak ten wyjazd, wysyłając do Biura Skautowego w Londynie telegram o treści: **„Skauci polscy nie mogą przybyć na Jamboree, ponieważ pomagają bronić cywilizacji”**. Kierownictwo światowego ruchu skautowego miało wówczas świadomość szczególnej misji wypełnianej przez harcerstwo w obliczu zagrożenia nie tylko bytu odzyskanej niedawno Ojczyzny i całej Europy, ale także podstawowych wartości ogólnoludzkich.

Wyrazy wsparcia dla walczących harcerzy od twórcy skautingu i skautów z całego świata

Z głębokim żalem przyjęliśmy telegram, w którym zawiadamiacie, że w związku z sytuacją w Polsce wasi skauci nie mogą przybyć na Jamboree. Telegram został odczytany na ogólnej zbiórce skautów obecnych na zlocie, a będących przedstawicielami 22 różnych narodów. Skauci prosili mnie, bym was zapewnił, że głęboko współczują z wami w ciężkich czasach, jakie wasz kraj obecnie przeżywa i o ich braterskim stosunku do braci skautów w Polsce. Pozwalam sobie dodać od siebie zapewnienie mej osobistej przyjaźni dla was i waszych skautów.

Szczerze wam oddany
Robert Baden-Powell

Generał Robert Baden-Powell (1857–1941)
– brytyjski wojskowy i pedagog, twórca ruchu skautowego, rysownik i pisarz

Jako symboliczny reprezentant Polski podczas I Jamboree przed Baden-Powellem wystąpił 11-letni Tadzio Jabłoński z gromady wilcząt przy polskiej szkole w Londynie (na zdjęciu ósmy z lewej)

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

W
uzna-

MARRON
WYDAWNICTWO

HARCERSKI KRZYŻ 21 NA WOJSKOWYM MUNDURZE

Krzyże harcerskie w wojsku.

Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich wydało na skutek starań Naczelnictwa Z. H. P. następujący rozkaz:

NACZELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH Warszawa 15 XI 1919 r.
SZTAB GENERALNY

ROZKAZ № 134.

№ 13283/V
Krzyż harc-
cerski
Prawo no-
szenia

Z rozkazu Naczelnego Wodza zezwala się harcerzom, będącym w czynnej służbie wojskowej, a posiadającym legitymacje harcerskie, szenie krzyża harcerskiego jako odznaki pamiątkowej z odznakami dawnych formacji z odznakami dawnych formacji skowych i szkół.

Krzyż harcerski należy w wysokości dwóch palców nad kiem lewej kieszeni munduru i powiedniem temu miejscu mu żołnierskiego bez kieszeni.

w. z. Haller m. p.
Pułkownik Sztabu Gen

Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej Alfred Niwiński z Białegostoku z lilijką na furażerze i krzyżem harcerskim na wojskowym mundurze

Tadeusz Sobolewski, zastępowy w I Męskiej Drużynie Harcerskiej w Ciechanowie

Józef Grzesiak, drużynowy w Krakowie i Wilnie

Jan Surzycki, drużynowy i członek komendy harcerskiej w Krakowie

Stefan Ropęga, zastępowy w I Pabianickiej Drużynie Harcerzy

Specjalny rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich wydany w listopadzie 1919 roku zezwalał harcerzom na noszenie krzyża harcerskiego na mundurze wojskowym. Do swojego munduru mogli go przypiąć żołnierze, którzy złożyli przyrzeczenie harcerskie. Krzyż był jedyną odznaką cywilną, którą wolno było nosić na wojskowym mundurze.

Krzyż harcerski jest wzorowany na najwyższym polskim odznaczeniu wojskowym – swoim kształtem przypomina Order Virtuti Militari, przyznawany za wyjątkowe męstwo na polu walki.

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

Stanisław Wolski z Łodzi, zginął pod Dźwińskiem (Dyneburgiem)

Apolinary Gepert z Ozorkowa, zginął pod Ossowem

Mieczysław Kurzypiński z Ciechanowa, zginął pod Oranami

Bogusław Skinder z Warszawy, zginął w obronie Płocka

Antoni Gradowski z Płocka, zginął w obronie miasta

Bogumił Szul-Skjöldkrona z Krakowa, zginął pod Czetwertyńką

Kazimierz Betley z Płocka, ranny pod Dźwińskiem, zmarł w Wilnie

Stanisław Rewoliński z Warszawy, zginął nad Berezyną

Ci, co odeszli na wieczną wartę.

Młoda życia poległych harcerzy, przycięta przez Panie jako ofiarę na pomnikach i wstępkach Matki Ojczyzny najbohaterszej. Za dusze poległych i zmarłych harcerzy i harceerek modlony się Wieczne odpoczywanie rącz im dot Panie...

§. p. Marjan Piątkiewicz.
Uczeń V klasy szkoły realnej, 16 letni harcerz I Lwowskiej D. H., żołnierz-ochotnik I. p. p. M. O. A. O. I. baonu kompanii karabinów maszynowych, poległ śmiercią bohaterską w walkach pod Lwowem.

§. p. Stanisław Grabski
h. harcerz I Lwowskiej D. H., organizator drużyny harcerskiej na Śląsku zginął w lipcu pod Czarnobylem na froncie Poleskim, w 23. roku życia.

Syn Stanisława Grabskiego, profesora uniwersytetu lwowskiego, znakomitego ekonomisty, posła na Sejm, synowiec ministra skarbu, Władysława Grabskiego, siostrzeńiec p. Z. Kiedroniewic, znanej działaczki narodowej na Śląsku Cieszyńskim.

Wychowaniec szkół lwowskich, słuchacz prawa w uniwersytecie Jagiellońskim. Rok cały walczył, jako ochotnik w szeregach gwardii młodzieży, w obronie Lwowa. Dwa razy ranny, po wyleczeniu wstąpił do szkoły podchorążych w Warszawie i tę ukończył, poszedł na front polski.

Znalazła go tam kula bolszewicka, gdy szedł na czele wywiadu, i ugodziła w serce. Pochowany pod Czarnobylem, po tamtej teraz stronie frontu.

Oto krótkie dzieje młodego żywo gorzącego żywym płomieniem miłości zny i zgasało nagie, zgaszone ręką rzymską.

Stanisław Grabski był najsłabszym typem młodego pokolenia, które ruszyło mamy z miecza niewoli i nowe życie Polski. Wychowany w rze szczytnego idealizmu etycznego myśli politycznej, ukochany stróżem ducha młodzieży z tych młoczeńców w wys tarcz umysłu wyrósł przepiękny święcenia.

Słynne były w kołach młodzieńcy Stanisława Grabskiego. Wsi wali mu świętą przyszłość nauki i w ostatnich czasach — wszędzie znajdował przestwór dla siebie w żywioł.

Mogła §. p. Stanisława Gra rubieży kraju, cicha i bezmiernym mniemem cnoty obywatelskiej rodu, jednym z najdrogocenniejszych dachów wielkiej cywilizacji zmagającej się z zalewem zwierz barzyństwa.

Śmierć jego tem tragiczniejszą legł w wyprawie kijowskiej, k radził i zwalczał ojciec jego — pęknienia, jako wzór żołnierstwa walecznej karności.

CI, KTÓRZY ODESZLI NA WIECZNYMI

pod Ciechanowem w Modlinie, prze §. p. przyboczny III Lo 33 p. p. Umarł w ny postrzałowej ku pod Nasielski

§. p. uczeń 7-ej klasy emigrant, w Mohy ku 1916, członek powrócił do kraju dzielony do 39-ej bickiego, ochotnik komp. d. 29 lip przy obronie prz pami, po kilkud niach, opatrzony d. 7 sierpnia r. l

§. p. W zastępowy 47 W debskiego; poleg P. — śmiercią w chanej Polski, w nami, w wieku l

§. p. Zy harcerz II-go stopn kiej drużyny im. k uczeń 7-mej kla harcerz od 1917 uczestnik wzięty swój pułk aż do ny pod Wronami tała, w wieku lat

§. p. plutonowy I-ej Ł. Poniatowskiego, żeńskiej w Gimna maturzystą gimn od 1917 r., ochotni ciał walecznych, w bitwie nad Ws Czesie ich

§. p. Władysław Donay
drużynowy I-ej Łowickiej druż. harc. im. ks. Józefa Poniatowskiego, uczeń 8 klasy Łowickiego gimnazjum, skaut od 1 lipca 1914 r., uczestnik rozbrajania Niemców, ochotnik 201 p. p. zmarł na tyfus 11/X 20 r. w wieku lat 19.

§. p. Zygmunt Sadowski
harcerz I Drużyny Im. T. Kościuszki w Kaliszu, uczeń VII kl. Gimn. Państw., żołnierz-ochotnik 18 P. A. C., po trzech bitwach w obronie Stolicy, zmarł w szpitalu w Modlinie, d. 30/VIII przeżywszy l. 17.

§. p. Stanisław Wilezak
harcerz I Drużyny Im. T. Kościuszki w Kaliszu, uczeń VII kl. Gimn. Państw., żołnierz-ochotnik 201 p. p., ranny pod Wielkimi Paprociami, zmarł w szpitalu w Białymstoku w m. wrześniu, przeżywszy l. 16.

§. p. Jasiołek Komza
Komendant I Drużyny Im. T. Kościuszki w Kaliszu, uczeń VIII kl. Gimn. Państw., żołnierz-ochotnik 18 P. A. C., ranny w bitwie

Ci, którzy odeszli na wieczną wartę.

§. p. Zofja Piekarska
zmarła w końcu sierpnia 1920 r. w szpitalu zakaznym w Kaliszu, na dyzenterję. Była harceerką III st., niewiadomej Drużyny i Okręgu, oraz sanitariuszką z frontu. Znalaziono przy niej krzyż harc. i wojskowy dokument podróży. Urodzona w Nowo-Mińsku. Telegramy, wysłane według notatek z adresami, pocztą zwróciła, nie znalazłszy adresatów. Pozostawiona była, jako beznadziejnie chora, przez pociąg sanitarny, idący do Poznania. Została pochowaną na cmentarzu wojskowym, z honorami wojskowymi, w asyście druhen. Papiery rodzina może odebrać w Kaliszu: (Nieciosa 10 J. Matanowska.

§. p. Adam Kawecki,
obronca Przemysła w 1918 r., harcerz II-ej przemyskiej drużyny, plutonowy 39 pp., instruktor przem. drużyny harc., słuchacz filozofii, lat 20, zginął na polach Milatyna Starego i Zelechowa (koło Lwowa) dnia 30.VIII.20.

§. p. Jan Deblesen,
obronca Przemysła w 1918 r., harcerz II-ej przemyskiej drużyny, szeregowiec 39 pp., słuchacz prawa, lat 19, zginął na polach Milatyna Starego i Zelechowa (koło Lwowa) dnia 30.VIII.20.

§. p. Żyliński Leon i Adamski Karol.
szeregowcy Wojsk Polskich, I-ej komp. 6 pułk. harc., wzorowi harcerze o niezwykłej sumiennosci w spełnianiu obowiązków, święcąc przykładem, zginęli bohaterską śmiercią w dn. 16.X.20 w kontrataku pod Rostynianami.

§. p. Feliks Zajac,
harcerz drużyny im. D. Czachowskiego w Dąbrowie, wstąpił w lipcu do Armji Ochotniczej i zginął dn. 25.IX.20 pod Grodnem, rażony dwiema kulami jednocześnie. Był typem dzielnego skauta.

§. p. Stępkowski Henryk,
kapral, sanitariusz komp. szturmowej 201 pp., ochotnik-harcerz I-go stopnia, drużynowy i wizytator drużyny warszawskiej, członek Inspektoratu Polesko-Podlaskiego, urodzony w r. 1899, poległ śmiercią bohaterską przy spełnianiu swych obowiązków, we wsi Pyszki pod Grodnem. Do harcerstwa wstąpił w r. 1914 w Warszawie. Do baonu harcerskiego w lipcu b. r. Marzył o powrocie do pracy harcerskiej. Spełnił swój obowiązek względem Ojczyzny, jak na harcerza przystało.

§. p. Kozłowski Wacław
szeregowiec, sanitariusz komp. szturmowej 201 pp., ochotnik, harcerz z Brześcia nad Bugiem. Zgłosił się do baonu harcerskiego w sierpniu b. r. Poległ, ugodzony tą samą kulą, co i jego starszy kolega §. p. Stępkowski Henryk. Zginął w bardzo młodym wieku.

W 1920 roku w czasopiśmie „Harcerz” często ukazywały się nekrologi harceerek i harcerzy poległych i zmarłych podczas działań wojennych

BOHATEROWIE

W zmaganiach polsko-bolszewickich straciło życie ponad czterystu harcerzy i kilkanaście harceerek. Zostali zamordowani przez bolszewików, polegli w walkach, zmarli z ran lub chorób będących konsekwencją trudów frontowego życia. Liczba rannych była kilkakrotnie większa – dziś nie jest możliwe nawet przybliżone jej określenie.

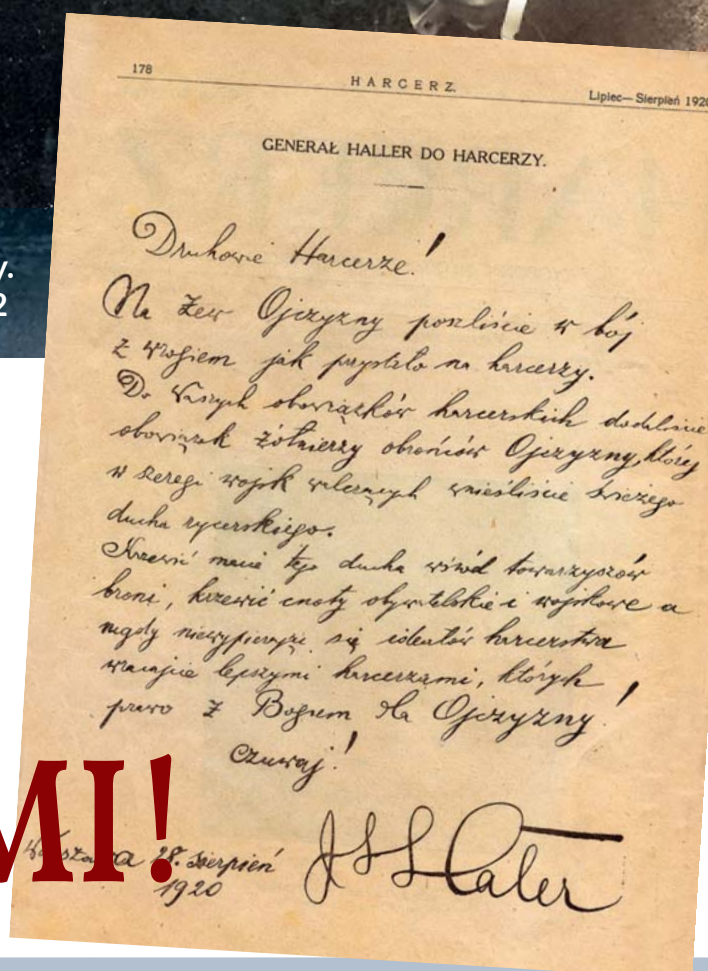
Chorągiew Mazowiecka ZHP im. Wł. Broniewskiego

Uroczystość poświęcenia sztandaru harcerskiego w Łęczycy. Przemawia przewodniczący ZHP generał Józef Haller, 1922

WRACAJCIE LEPSZYMI HARCERZAMI!

Jesienią 1920 roku większość harcerskich ochotników wróciła do swoich domów, do szkół i na studia. Niektórzy kontynuowali służbę w Wojsku Polskim, a część zaangażowała się w działania plebiscytowe na Górnym Śląsku.

U progu niepodległości kraj borykał się z wieloma trudnościami gospodarczymi i problemami społecznymi. W tym czasie nastąpiła zmiana celów harcerskiej działalności, już nie niepodległość, a pomyślność Państwa miała być rezultatem dążeń harcerki i harcerzy.

Roczniki wychowanków harcerstwa zasilły elity II Rzeczypospolitej. Były dowodem skuteczności harcerskiego wychowania i przez kolejne lata wspierały organizację – Związek Harcerstwa Polskiego.

Pamiątkowa fotografia harcerzy po powrocie z wojny polsko-bolszewickiej, 1921

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

MARRON
WYDAWNICTWO

W JASNY CZAS WOLNOŚCI

24

W walkach zeszłorocznych z przemożnym chwilowo wrogiem brałście czynny i chwalebny udział. Rzuceni po oddziałach regularnej armii lub zgrupowani w oddzielne jednostki w służbie wywiadowczej, kurierskiej i frontowej zdaliście jeszcze raz egzamin swej dojrzałości obywatelskiej i gotowości do ofiar, zawsze świecąc swym starszym towarzyszom broni przykładem wysokiego pojmowania swych ochotniczo na się podjętym obowiązkom. **Oddając cześć poległym za ojczyznę kolegom Waszym, wyrażam Wam, Harcerze, podziękę i uznanie za dotychczasową służbę.**

Naczelnny Wódz Józef Piłsudski
Pierwszy Marszałek Polski
Belweder, 29 czerwca 1921

Obóz Hufca Mińsk Mazowiecki podczas II Narodowego Zlotu Harcerzy, Poznań 1929

**Chorągiew
Mazowiecka ZHP**
im. Wł. Broniewskiego

Scenariusz, projekt
i realizacja

MARRON
WYDAWNICTWO

Źródła fotografii i cytatów: Archiwum Akt Nowych, Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Kutnie, Archiwum Państwowe w Łodzi, Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona, Narodowe Archiwum Cyfrowe, Hufiec ZHP Ciechanów, archiwum rodziny Jeziorowskich i inne zbiory prywatne oraz „Tygodnik Ilustrowany” 1920, Tygodnik Młodzieży Harcerskiej „Harcerz” 1920, W. Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914–1921*, t. 2, Warszawa 1931, J. Giertych, *Wspomnienia ochotnika 1920*, Warszawa 2012.